

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Aleksandra Wicka

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

WYDATKI NA UBEZPIECZENIA W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH ROLNIKÓW W LATACH 2009-2013

EXPENDITURE ON INSURANCE IN THE HOUSEHOLDS OF FARMERS IN POLAND IN 2009-2013

Słowa kluczowe: elastyczność dochodowa popytu, gospodarstwa domowe rolników, dochód rozporządzalny

Key words: income elasticity of demand, farmers households, disposable income

Abstrakt. Celem badań było określenie zależności między wydatkami na ubezpieczenia ponoszonymi w gospodarstwach domowych rolników a dochodem rozporządzalnym. Przedstawiono także strukturę wydatków na ubezpieczenia oraz zróżnicowanie ich poziomu w zależności od liczby osób w gospodarstwie domowym. Analizy obejmowały lata 2009-2013. Stwierdzono, że ubezpieczenia są wciąż dobrem luksusowym. Wzrost dochodów w gospodarstwach domowych rolników prowadzi do bardziej niż proporcjonalnego wzrostu wydatków na ubezpieczenia. Ustalono także, że w wydatkach na ubezpieczenia dominującą pozycję mają ubezpieczenia obowiązkowe komunikacyjne i dotyczące ochrony nieruchomości.

Wstęp

Rynek ubezpieczeniowy jest od wielu lat jednym z najdynamiczniej rozwijających się rynków. Jego wartość w 2013 roku wynosiła ponad 57 mld zł. Gospodarstwo domowe tworzą klienci zakładów ubezpieczeń, którzy reprezentują popytową stronę rynku w ujęciu podmiotowym. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na fakt, iż szczególnie w przypadku ubezpieczeń majątkowych, takich jak np. ubezpieczenie budynku od ognia i innych zdarzeń losowych, *de facto* klientem ubezpieczyciela jest konkretne gospodarstwo domowe, które tworzy pewnego rodzaju wspólnotę – wspólnotę osób dysponujących określonym budżetem i często wspólnie podejmujących decyzje o wydatkowaniu środków finansowych będących w ich dyspozycji. Również w przypadku ubezpieczeń osobowych, np. ubezpieczenia na życie kredytobiorcy, zanim podejmie się decyzję o zakupie zazwyczaj dosyć kosztownej, polisy dotyczącej tego ubezpieczenia, bierze się pod uwagę sytuację finansową całego gospodarstwa domowego, a nie tylko konkretnej osoby mającej zostać objętą ochroną ubezpieczeniową.

Ponadto gospodarstwa domowe (osoby fizyczne) to ważna grupa klientów dla zakładów ubezpieczeń, gdyż corocznie ponad 50% składki przypisanej brutto, odzwierciedlającej wydatki poniesione na ubezpieczenia, pozyskiwane jest ze środków klientów indywidualnych.

Material i metodyka badań

Celem artykułu było przedstawienie zróżnicowania poziomu wydatków na ubezpieczenia w gospodarstwach domowych rolników w zależności od zmieniających się dochodów i liczby osób w gospodarstwach domowych. Wyznaczono następujące zadania badawcze:

- określenie poziomu wydatków na ubezpieczenia i ich udziału w wydatkach ogółem,
- zbadanie zależności między poziomem wydatków na ubezpieczenia a dochodem rozporządzalnym (elastyczność dochodowa popytu),
- sprawdzenie, jak kształtują się wydatki na ubezpieczenia w zależności od liczby osób w gospodarstwie domowym,
- analiza struktury wydatków na ubezpieczenia zakupywane przez rolników.

Do badań wykorzystano dane wtórne pochodzące z opracowań publikowanych przez GUS pt. *Budżety gospodarstw domowych za lata 2008-2013* [2009-2014]¹. Wydatki na ubezpieczenia prezentowane w raporcie GUS przedstawiano według poniższej klasyfikacji i tak też uwzględniono je w analizie:

- ubezpieczenia na życie – ubezpieczenie na życie łącznie z wariantami dodatkowych ubezpieczeń (od 2013 roku);
- ubezpieczenia związane z mieszkaniem i zamieszkiwaniem – ubezpieczenia mieszkania (główniejszego wyposażenia), ubezpieczenia budynków, garażu, działki, inne;
- ubezpieczenia związane ze zdrowiem (prywatne) – ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków i chorobowe;
- ubezpieczenia związane z transportem – ubezpieczenia środków transportu, OC, AC, NNW kierowców i pasażerów, ubezpieczenie turystyczne.

Uwzględnione są w tych zestawieniach produkty ubezpieczeniowe, które zgodnie z danymi gromadzonymi przez Komisję Nadzoru Finansowego i Polską Izbę Ubezpieczeń są najczęściej zakupywanymi przez klientów firm ubezpieczeniowych. Przeprowadzono także analityczne studia literatury i czasopism branżowych w celu prezentacji szerszego aspektu ubezpieczeń oraz innych dokonanych przez badaczy zagadnienia badań. W analizie danych posłużono się następującymi wskaźnikami: struktury ubezpieczeń, udziału ubezpieczeń w wydatkach gospodarstw domowych rolników, dynamiki oraz elastyczności dochodowej popytu.

Poziom i struktura wydatków na ubezpieczenia

Rolnicy to grupa społeczno-ekonomiczna, która zdaniem niektórych autorów charakteryzuje się wciąż zbyt niską świadomością ubezpieczeniową. Czynniki ten, obok tych o charakterze ekonomicznym, takich jak dochód lub cena ubezpieczenia, jest najczęściej wskazywany w literaturze jako determinujący popyt na produkty ubezpieczeniowe [Kaczała, Łyskawa 2010].

Skupiono uwagę na popycie w ujęciu wartościowym, analizując poziom wydatków na ubezpieczenia. Zwrócono także uwagę na to, jak duży udział stanowiły wydatki na ubezpieczenia w wydatkach ogółem i dochodach rozporządzalnych. Zgodnie z teorią odnoszącą się do zachowań konsumentów, im mniejszy udział stanowią wydatki na dane dobro w dochodzie rozporządzalnym, tym mniejsze znaczenie w przypadku ich zakupu ma cena. Dane liczbowe obrazujące poziom wydatków na ubezpieczenia i ich udział w wydatkach i dochodzie rozporządzalnym rolników przedstawiono w tabeli 1.

Zgodnie z danymi w tabeli 1 rosnącemu dochodowi rozporządzalnemu w gospodarstwach domowych rolników towarzyszył wzrost wydatków ogółem we wszystkich badanych latach (poza rokiem 2011). Dochód rozporządzalny wzrósł z poziomu 887 zł miesięcznie w 2008 roku do poziomu 1156 zł miesięcznie w 2013 roku. Natomiast wydatki ogółem zwiększyły się o 13% (693 zł/os./miesiąc do 784 zł/os./miesiąc).

W badanych latach udział wydatków na ubezpieczenia w dochodzie rozporządzalnym stanowił poniżej 1%, a udział tych samych wydatków we wszystkich wydatkach na towary i usługi konsumpcyjne nieznacznie przekraczał 1%, osiągając w 2013 roku 1,4%. Była to wielkość porównywalna do udziału, który stanowią w wydatkach rolników np. wydatki na edukację.

Spośród czynników ekonomicznych wpływających na decyzje o zakupie ubezpieczeń jednym z najważniejszych jest dochód. Sprawdzone zatem, w jakim stopniu wydatki na ubezpieczenia reagują na zmianę dochodu i w tym celu obliczono elastyczność dochodową popytu dla całego badanego okresu. Wskaźnik elastyczności dochodowej popytu (łukowej) [Gregor 2003] obliczony dla lat 2013/2008 wyniósł 1,44, co świadczy, iż popyt jest elastyczny i reaguje w stopniu więcej niż proporcjonalnym na zmianę dochodu. Taka wartość wskaźnika świadczy również o tym, że ubezpieczenia dla gospodarstw domowych rolników były w badanym okresie nadal dobrem wyższego rzędu (luksusowym).

Na rysunku 1 przedstawiono dynamikę wydatków na ubezpieczenia w gospodarstwach domo-

¹ „Wyniki badań budżetów gospodarstw domowych powinny być wykorzystywane przede wszystkim do analiz różnicowania względnego oraz struktury wydatków, dochodów i spożycia przez gospodarstwa domowe, w zależności od cech społeczno-demograficznych i innych stosowanych przekrojów...” [Budżety gospodarstw... 2009, s. 11].

Tabela 1. Dochód rozporządzalny i wydatki na ubezpieczenia w gospodarstwach domowych rolników w Polsce w latach 2008-2012

Table 1. Disposable income and expenditures on insurance in farmers' households in Poland in 2008-2013

Lata/ Year	Dochód rozporządzalny [zł]/Disposable income [PLN]	Przeciętne miesięczne wydatki ogółem [zł/os.]/Average monthly expenditures [PLN per capita]	Przeciętne miesięczne wydatki na ubezpieczenia/ Average monthly expenditures per capita on insurance in złoty per person	Udział wydatków na ubezpieczenia w dochodzie rozporządzalnym/ The share of expenditure on insurance in disposable income	Udział wydatków na ubezpieczenia w wydatkach na towary i usługi konsumpcyjne/The share of expenditure on insurance in spending on consumer goods and services
	zł/miesiąc/PLN per month	zł/os./miesiąc/PLN per capita monthly		%	
2008	887,35	693,57	7,41	0,84	1,12
2009	884,01	712,00	8,60	0,97	1,26
2010	1024,53	757,25	6,92	0,68	0,96
2011	983,88	736,02	6,68	0,68	0,94
2012	1091,55	748,59	9,08	0,83	1,21
2013	1156,13	784,62	10,87	0,94	1,43

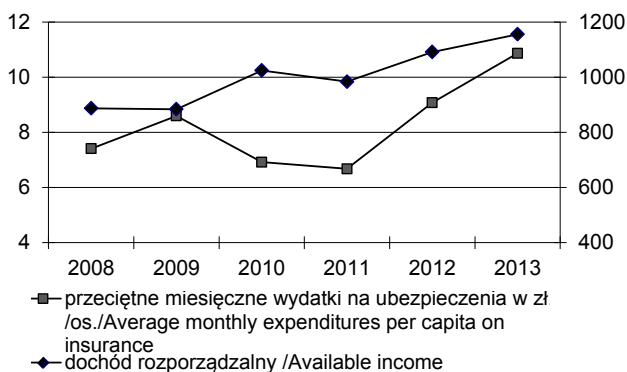
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [Budżety gospodarstw... 2009-2014]

Source: own study based on CSO data [Budżety gospodarstw... 2009-2014]

Rysunek 1. Przeciętne miesięczne wydatki na ubezpieczenia i dochód rozporządzalny (zł/os.) w gospodarstwach domowych rolników
Figure 1. Average monthly expenditures per capita on insurance and available income in farmers' households

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [Budżety gospodarstw... 2009-2014]

Source: own study based on CSO data [Budżety gospodarstw... 2009-2014]

wych rolników na tle dochodu rozporządzalnego. Wielkość wydatków na ubezpieczenia wzrastał w badanym okresie o 0,52 zł rocznie. Potwierdza to ustalenia wynikające z oceny wskaźnika elastyczności i poziomu procentowego dynamiki wydatków na ubezpieczenia. Istotne jest pytanie, jakie są cele ubezpieczania się w tych gospodarstwach.

Kolejnym realizowanym zadaniem badawczym było więc określenie struktury wydatków na ubezpieczenia w badanych gospodarstwach domowych rolników (tab. 2).

We wszystkich badanych latach największą część wydatków na ubezpieczenia stanowiły te, które dotyczą tzw. ubezpieczeń komunikacyjnych OC i AC dla różnego rodzaju środków transportu (powyżej 60%, a tylko w roku 2013 było to 52%). Jest to zjawisko obserwowane dla całego rynku ubezpieczeń majątkowych, gdzie ubezpieczenia komunikacyjne dominują w strukturze składki przypisanej brutto. Znaczną ich część stanowią ubezpieczenia obowiązkowe. Drugą pozycję w wydatkach na ubezpieczenia stanowiły ubezpieczenia budynków (ponad 25%). Podobnie jak w przypadku ubezpieczeń komunikacyjnych były to ubezpieczenia obowiązkowe – np. obowiązkowe ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego [Dz.U. z dnia 16 lipca 2003 r. nr 124, poz. 1152 z późn. zm.]². Inne podmioty będące uczestnikami rynku ubezpiecze-

² Obowiązek ten określony jest w Ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

Tabela 2 Przeciętne miesięczne wydatki na ubezpieczenia na 1 osobę w gospodarstwach domowych rolników – struktura procentowa

Table 2. Average monthly per capita expenditures on insurance in households farmers -0 structure ratio

Ubezpieczenia/Insurance	Struktura wydatków na ubezpieczenia w gospodarstwach domowych rolników roku/Structure of expenditures on insurance in farmers' households in year [%]				
	2009	2010	2011	2012	2013
Związane z mieszkaniem i zamieszkaniem/ Connected with the dwelling and housing	21	25	31	26	24
Związane ze zdrowiem zdrowiac/ Connected with health	8	9	8	7	7
Związane z transportem transportu/ Connected with transport	71	66	60	67	52
Inne/Other	0	0	0	0	17
Ogółem/ Total	100	100	100	100	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [Budżety gospodarstw... 2010-2014]

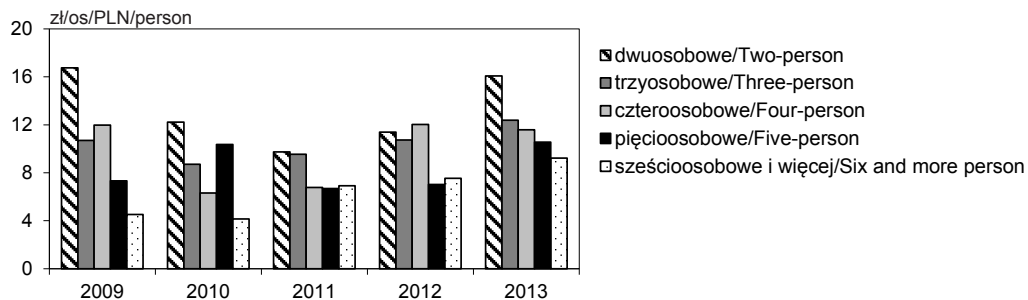
Source: own study based on CSO data [Budżety gospodarstw... 2010-2014]

niowego także zakupują ubezpieczenia budynków od ognia i innych zdarzeń losowych. Są to po ubezpieczeniach komunikacyjnych ubezpieczenia majątkowe, na które ponoszone są największe wydatki zarówno wśród podmiotów indywidualnych, jak i podmiotów gospodarczych.

Znaczącą pozycję w wydatkach na ubezpieczenia stanowią po raz pierwszy zaprezentowane w zestawieniu GUS wydatki na ubezpieczenia na życie (17% w 2013 roku). Produkty te traktowane są jako swoiste zabezpieczenie rodziny w sytuacji np. zgonu głowy rodziny [Szczepańska 2008] lub zwiększające dochody ubezpieczonego w momencie osiągnięcia przez niego wieku poprodukcyjnego [Szumlicz 2010, Czapiński 2010]. Zgon lub utrata zdrowia przez rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne (przedsiębiorstwo) w sytuacji, gdy nie ma pełnoletnich lub mogących objąć prowadzenie gospodarstwa następców, jest równoznaczne z zatrzymaniem działalności i utratą lub obniżeniem dochodów rodziny. Czasami jest to wręcz katastrofa finansowa, a ubezpieczenie ma umożliwić przetrwanie okresu zmian w zarządzaniu lub restrukturyzacji gospodarstwa.

Zróżnicowanie wydatków na ubezpieczenia w zależności od liczby osób w gospodarstwie domowym

Kolejnym analizowanym zagadnieniem było zróżnicowanie wydatków na ubezpieczenia w zależności od liczby osób tworzących gospodarstwo domowe (rys. 2).

Rysunek 2 Przeciętne miesięczne wydatki na ubezpieczenia według liczby osób w gospodarstwie domowym
Figure 2. Average monthly expenditure on insurance according to the number of persons per household

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Source: own study based on CSO data

W zasadzie we wszystkich badanych latach najwyższy poziom wydatków na ubezpieczenia odnotowano w dwuosobowych gospodarstwach domowych, poza rokiem 2012, w którym nieznacznie wydatki te były wyższe w czterosobowych gospodarstwach domowych. W latach 2009 i 2010 najniższy poziom wydatków na ubezpieczenia odnotowany był w sześćosobowych gospodarstwach domowych, natomiast w latach 2011-2013 nastąpiło ich zrównanie z wydatkami realizowanymi w pięćosobowych gospodarstwach domowych. Na podstawie przedstawionych zależności można stwierdzić, że popyt na ubezpieczenia zależy w dużej mierze od dochodu na osobę, a ten zmniejsza się wraz ze wzrostem liczby osób w gospodarstwie domowym. Potwierdza to także tezę o luksusowym charakterze ubezpieczeń wśród dóbr nabywanych w gospodarstwach domowych rolników.

Podsumowanie

1. Wydatki na ubezpieczenia w gospodarstwach domowych rolników rosły i w latach 2005-2013, był to wzrost średnio o 5% rocznie.
2. Najczęściej zakupywane ubezpieczenia to ubezpieczenia obowiązkowe i komunikacyjne (ciągniki, samochody, przyczepy) oraz ubezpieczenia nieruchomości.
3. Ubezpieczenia są dla rolników wciąż dobrem luksusowym. Wzrost dochodów w gospodarstwie domowym prowadzi do bardziej niż proporcjonalnego wzrostu wydatków na ubezpieczenia. Wynika to także ze zwiększania wielkości i wartości posiadanego majątku.
4. Oprócz ubezpieczeń zasobów majątkowych znaczący udział w wydatkach na ubezpieczenia miały ubezpieczenia na życie. Może to być zwiastunem trendu obserwowanego dla całego rynku, gdyż ubezpieczenia te mają rosnący udział w wydatkach na ubezpieczenia.

Literatura

- Budżety gospodarstw domowych w 2008 r. ... w 2013 r.* 2009-2014: GUIŚ, Warszawa, [online], www.stat.gov.pl.
- Czapiński J. 2010: *Między racjonalnością a „jakoś to będzie” - polski paradoks zarządzania finansami osobistymi*, [w:] *III Filar – recepta na wyższą emeryturę*, Wiadomości Ubezpieczeniowe, numer specjalny 03/2010, Polska Izba Ubezpieczeń w Warszawie, Warszawa, 39.
- Gregor B. 2003: *Elastyczność popytu*, [w:] H. Mruk (red.), *Analiza Rynku*, PWE, Warszawa, 168.
- Kaczala M., Łyskawa K. 2010: *Ubezpieczenia przedsiębiorstw/gospodarstw rolnych*, [w:] L. Gąsioriewicz, J. Monkiewicz (red.), *Ubezpieczenia w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstwa*, T. 2, Poltext, Warszawa.
- Szczeptańska M. 2008: *Ubezpieczenia na życie. Aspekty prawne*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa, 25.
- Szumlicz T. 2010: *Dodatkowe zabezpieczenie emerytalne- diagnoza i ubezpieczeniowy kierunek zmian*, [w:] *III Filar – recepta na wyższą emeryturę*, Wiadomości Ubezpieczeniowe, numer specjalny 03/2010, Polska Izba Ubezpieczeń w Warszawie, Warszawa, 5.
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych*, Dz.U. z dnia 16 lipca 2003 r. nr 124, poz. 1152 z późn. zm.

Summary

The aim of this paper is to determine the relation between expenditure incurred on insurance in farmers' households and disposable income in Poland. The structure of spending on insurance and diversification of their level depending on the number of persons per household are also analysed. Analysis cover the period 2009-2013. It was found that insurance it is still a luxury good. Rising incomes in households of farmers leads to a more than proportional increase in spending on insurance. It was also found that in structure of expenses on insurances there is still strong domination of both: compulsory vehicles insurance and real estate insurance. Important increasing of expenses on insurance in farmers' households were observed in analysed period. It rose at rate of 5% a year nominally

Adres do korespondencji
dr inż. Aleksandra Wicka
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, tel. (22) 593 40 69
e-mail: aleksandra_wicka@sggw.pl